

Begrazing in Meijendel

THEO BAKKER

Het weiden van vee is in Meijendel, net als in veel andere duin-terreinen, een aktiviteit met een lange historie. Het dateert in ieder geval van voor 1510 en gebeurde vaak min of meer klandestien. Eeuwenlang hebben grondeigenaren en overheid geprobeerd een eind te maken aan deze, als ongewenst ervaren, aktiviteit.

Ergens in de eerste helft van de twintigste eeuw was het dan eindelijk zo ver. Waterwinners en terreinbeheerders haalden opgelucht adem. Waterkwaliteit en natuurwaarden werden niet langer bedreigd door uitwerpselen, vraat en vertrapping.

Het beëindigen van het weiden van vee was niet de enige verandering die zich zo'n eeuw geleden in het beheer van de duinen voerde. Het vastleggen van het duin middels de aanplant van Helm, naaldbomen en andere soorten kreeg vanaf 1865 de volle aandacht, met als gevolg dat, waar Staring het in 1864 nog had over "de zo schadelijke, tegenwoordig hand over hand toenemende verstuiwingen in de domaniale duinen van Wassenaar", in 1878 sprake was van een volledig vastgelegd duingebied.

De duinen groeien dicht

Lange tijd was het duin een wingewest waar de mens haalde en vernielde en waar de begroeiing het zwaar te verduren had. Over grote oppervlakten had het een stuivend karakter en het merendeel van de valleien was vochtig.

In de afgelopen anderhalve eeuw hebben zeewering, waterwinning en recreatie centraal gestaan bij de menselijke invloed op het duin. Meijendel groeide dicht, niet alleen vanwege het stoppen van de

beweidings en de grotere zorg voor het vastleggen van het duin. In de laatste decennia hebben konijnensterfte en luchtverontreiniging daar nog een schepje bovenop gedaan.

Waar duinen in hun natuurlijke staat een grote oppervlakte met stuivend zand en schraal begroeide duingraslanden kennen, overheersen nu, in sommige delen van Meijendel, struwelen van Duindoorn en Meidoorn en ruige grasachtige begroeiingen waarin Helm en Duinriet domineren. In het in 1990 gepubliceerde onderzoek naar de ontwikkeling van de broedvogelstand van Meijendel wordt het dichtgroeien, "de verhouting", van Meijendel als een belangrijk beheersprobleem gesignaleerd.

Natuurbeheer

Daarmee zijn we voor het beheer van Meijendel op een cruciaal punt aangeland. De vraag dient zich aan of we genoeg nemen met de huidige situatie of dat we een actief natuurbeheer gaan voeren waarbij we proberen zoveel mogelijk aspecten van de natuurlijke staat terug te krijgen. Grofweg kunnen we met het beheer twee kanten op.

In de eerste visie zien we Meijendel als een gebied waarin natuurlijke processen zoveel mogelijk hun eigen gang dienen te gaan. Binnen de huidige, sterk door de mens bepaalde, randvoorwaarden van zeereep- en binnenduinrandbeheer en de eisen die waterwinning en recreatie stellen betekent dit dat op veel plaatsen, en zeker in de meer aan de binnenduinrand gelegen zones, de successie zal voortschrijden en dat het aandeel van struweel en bos toe zal nemen ten koste van de meer kruidachtige, primaire successiestadia. Dit wordt gezien als een onvermijdelijke ontwikkeling. Het beheer is daarop afgestemd en heeft een terughoudend karakter.

Sinds kort proberen Noorse fjordenpaarden de vegetatie in Meijendel kort te houden (foto: Piet Veel).

ter, zonder nadrukkelijke ingrepen.

Bij de tweede benadering staat het beeld centraal van duinen in hun ongerepte staat. Van duinen dus waarbij de mens nauwelijks aan de randvoorwaarden sleutelt en waar zeereep en binnenduinrand hun eigen gang kunnen gaan. Opbouw en afbraak wisselen elkaar in die situatie af in ruimte en tijd. De oppervlakte stuivend duin is aanzienlijk. Bos- en struweelvorming komen weliswaar voor, maar in beperkte mate.

Vanwege de hierboven genoemde sterke menselijke invloed doet deze situatie zich in Meijndel niet of hoegenaamd niet voor. De huidige dynamiek is veel kleiner dan van nature het geval zou zijn. De beheerder probeert middels beheersingrepen tegenwicht te geven. Hij introduceert een aan de mens gebonden activiteit die de ongewenste ontwikkelingen, die een gevolg zijn van ander menselijk ingrijpen, tegen gaat. Er wordt een actief natuurbeheer gevoerd.

Tot op zekere hoogte is de keuze voor één van beide benaderingen subjectief en kan als zodanig onderwerp zijn van een eindeloze discussie (zie bijvoorbeeld de polemiek in het NRC tussen Westhoff en Vera & Baarselman).

Begrazing

Min of meer synchroon aan de landelijke tendens, begint zo rond 1980 ook voor Meijndel de discussie op te laaien over de noodzaak (grote) grazers in te zetten om de hierboven aangegeven tendens van dichtgroeien tegen te gaan. Twee gebieden: de Helmduinen en Kijfhoek/Bierlap met omgeving worden genoemd als lokaties waar begrazing ingesteld zou kunnen worden. Na lange discussie is de keuze gevallen op Kijfhoek/Bierlap met omgeving. De verwachting is, dat de volgende effecten kunnen worden bereikt: het tegengaan van de toename van houtige gewassen als Ratelpopulier en Grauwe abeel en het gunstige effect dat zou kunnen worden bereikt in de grote, door Duinriet en Zandzeg-

ge gedomineerde, grasvlakten.

Als concrete doelstellingen wordt geformuleerd dat bestendiging zal worden nagestreefd van de huidige procentuele verhouding in vegetatiestructuren, zoals bos, struweel, rietland, grasland en pioniervegetaties. Wel zal het patroon waarin de verschillende structuurtypen gerangschikt zijn, onder invloed van begrazing gevarieerder worden.

De verruiging met Duinriet en Zandzegge zal worden teruggedrongen. Mogelijk kan ook een verdere uitbreiding van Grauwe abeel worden tegengegaan. Verder is de verwachting dat het aantal plantensoorten zal toenemen. Deels zullen dit storingssoorten zijn, maar deels ook soorten van gevarieerde graslanden, zomen en pioniermilieu's.

Voor de fauna is de verwachting dat de variatie toeneemt, met name voor insecten, kleine zoogdieren en voor vogelsoorten die gebonden zijn aan de overgang van lage naar hoge vegetaties.

Paarden en Runderen

In een gebied met een oppervlakte van 270 hectare zal jaarrond worden begrast met een combinatie van paarden en runderen. Paarden houden een verdere verruiging en uitbreiding van struweel tegen. Runderen zorgen voor een verdere differentiatie binnen de vegetatie. Paarden zijn tevens wegberijders voor de runderen. Struweel en Duinriet worden weggevreten, waarmee er ruimte komt voor voedzamere grassoorten en kruiden die door runderen gegeten kunnen worden.

Een bezetting van één beest (paard of rund) per tien hectare lijkt de juiste maat om deze doelstellingen te realiseren. We komen dan op een kudde van 27 beesten: 14 paarden en 13 runderen.

De paarden zijn inmiddels aangeschaft en zijn op 29 september 1990 daadwerkelijk in het duin ingezet. Het betreft Noorse fjordenpaarden, een ruig en stoer ras dat weinig verzorging behoeft en zomer en winter buiten kan verkeren. Naar verwachting zullen de runderen in 1991 of 1992 volgen.

Noorse fjordenpaarden vreten het Duinriet weg om begrazing door runderen mogelijk te maken (foto: Piet Veel).